

12.2.2003

562/4/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

SYYTTÄMÄTTÄJÄTTÄMISPÄÄTÖKSEN PERUSTELEMINEN

A ja B pyytävät 18.2.2001 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjoituksessa, että oikeusasiamies ryhtyy toimiin apulaisvaltakunnansyyttäjä C:n heidän lainvastaisena pitämänsä menettelyn johdosta. He katsovat, että C:n valtiosyyttäjä D:n esittelystä 26.10.2000 ja 17.1.2001 tekemät syyttämättäjättämispäätökset ovat virheellisiä ja tehty selvistä tosiseikoista piittaamatta. A ja B pitävät ilmeisenä, että C on tehnyt ratkaisunsa vastoin parempaa tietoaan ja he katsovat menettelyn täyttävän tahallisen virkarikoksen tunnusmerkistön.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä C ja valtiosyyttäjä D antoivat selvityksensä asiassa 27.4.2001. Se toimitettiin tiedoksi B:lle ja A:lle. He antoivat siihen vastineensa, B 28.5. ja 7.6.2001 sekä A 3.6.2001.

Vastineessaan B ilmoitti vaativansa C:lle ja D:lle rangaistusta näiden selvityksessään esittämästä toteamuksesta, että "asiaa täällä harkittaessa heräsi kysymys väärästä ilmiannosta, mutta kannanotto siihen edellyttää A:n ja B:n kuulemista syullisiksi epäiltyinä." Tältä osin myös A pyysi apulaisoikeusasiamiestä selvittämään, oliko kysymys rikoksesta.

C ja D antoivat pyynnöstäni vielä uuden selvityksen 31.8.2001. Se toimitettiin tiedoksi A:lle ja B:lle, jotka antoivat 6.9. ja 1.10.2001 yhteiset vastineensa.

C:lle ja D:lle varattiin vielä mahdollisuus lausua asiassa. C toimitti tänne 30.1.2003 päivätyn selvityksen.

Käytettävissäni on ollut Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselta saatu esitutkintapöytäkirja ---.

2

RATKAISU

2.1 Tapahtumatietoja

Professori E:tä vastaan nostettiin syyte perättömästä lausumasta. Asiaa käsiteltiin 22 kertaa käräjäoikeudessa. Virallinen syyttäjä luopui syytteestä 18. istunnossa, mutta asianomistajat jatkoivat syytteen ajamista. E asiamiehenään asianajaja F vaati vastapuolensa ja heidän asiamiestensä A:n ja B:n tuomitsemista korvaamaan hänen oikeudenkäyntikuluistaan sen osan, jonka E katsoi aiheutuneen näiden toiminnasta. Käräjäoikeudessa vaatimus oli 543.632 markkaa – käräjäoikeus tuomitsi E:n vastapuolet (mutta ei heidän

asiamiehiään) korvaamaan 25.000 markkaa. Tuomiosta valitettiin hovioikeuteen, joka muutti sitä velvoittaen E:n vastapuolet sekä A:n ja B:n yhteisvastuullisesti maksamaan kaikkiaan 324.104 markkaa oikeudenkäyntikuluja. Korkein oikeus kumosi myöhemmin hovioikeuden tuomion A:n ja B:n korvausvelvollisuuden osalta kokonaan ja alensi E:n vastapuolen maksettavaksi tulevan oikeudenkäyntikulu korvauksen yhteensä 170.000 markkaan.

Jo ennen hovioikeuden tuomiota käynnistyi esitutkinta, jossa oli kysymys siitä, olivat professori E ja hänen asiamiehensä asianajaja F syyllistyneet rikokseen vaatiessaan oikeudenkäyntikuluja vastapuoleltaan ja heidän asiamiehiltään. A:n ja B:n mukaan asiassa oli salattu se, että E ei tosiasiasa itse maksanut oikeudenkäyntikulujaan (vaan eräs tupakkayhtiö). Asiaa tutkittiin epäiltynä törkeänä petoksena.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos tutki asian ja syyteharkinnan teki apulaisvaltakunnansyyttäjä C. Hän teki 26.10.2000 syyttämättäjättämispäätöksen perusteella "ei näyttöä". A ja B pyysivät valtakunnansyyttäjä tekemään asiassa uuden syyteharkinnan. Asian ratkaisi 17.1.2001 apulaisvaltakunnansyyttäjä C katsoen, ettei ollut syytä muuttaa aiempaa päätöstä.

2.2 Kannanotot

Ensiksi totean, että oikeusasiamiehen toimivaltaan ei kuulu määrätä nostettavaksi syytettä nyt kysymyksessä olevasta epäilystä törkeästä petoksesta. Tältä osin voin siis arvioida vain sitä, onko virallinen syyttäjä omassa syyteharkinnassaan noudattanut lakia ja täyttänyt velvollisuutensa. Tällaisessa arviossa on ratkaisevaa se, onko syyttäjä ylittänyt hänelle syyttäjänä kuuluvan harkintavallan tai käyttänyt sitä väärin taikka muutoin menetellyt asiassa lainvastaisesti. Pelkästään se seikka, että oikeusasiamies henkilökohtaisen näkemyksensä vuoksi saattaisi olla syyteharkinnan lopputuloksesta tai perusteluista toista mieltä kuin syyttäjä, ei vielä sinällään osoita syyttäjän menetelleen asiassa sillä tavalla virheellisesti, että oikeusasiamiehen tulisi laillisuusvalvojana puuttua asiaan.

2.2.1 Lähtökohtia

Lain mukaan virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

On selvää, että mikäli päädytään syyttämättäjättämispäätökseen, sen tulee pohjautua asiassa saatuun selvitykseen ja päätöksen perustelujen tulee olla riittävän avoimet ja yksityiskohtaiset. Valtakunnansyyttäjä on ohjeessaan (2000:2) ottanut kantaa syyttäjän päätöksen perustelemiseen. Ohjeen mukaan näytön puuttumisen vuoksi tehdyn syyttämättäjättämispäätöksen perusteluista on käytävä ilmi syyttäjän arviointi näytön luotettavuudesta, milloin näyttö on osaksi syytettä tukeva ja osaksi sitä vastaan. Perusteluissa on myös esitettävä, mistä tunnusmerkistötekijästä ei ole näyttöä. Ohjeen mukaan kovin hienojakoiseen eri henkilöiden kertomusten luotettavuuden arviointiin ei ole

syytä mennä, koska syyttäjän harkinta perustuu yleensä vain kirjalliseen aineistoon.

A ja B esittävät lukuisia yksityiskohtia esitutkinnassa esille tulleista seikoista, joihin syyttämättäjättämispäätöksessä on heidän mielestään virheellisesti jätetty ottamasta kantaa. Yleisesti totean, että syyttämättäjättämispäätöksessä ei ole tarpeen käydä läpi jokaista asianosaisen mielestä selitystä kaipaavaa seikkaa. Kysymys on siitä, milloin päätös on objektiivisesti arvioiden riittävän perusteellinen. Päätöksessä on käsiteltävä syytteestä päättämisen kannalta merkitykselliset seikat. Päätöksen riittävä laajuus on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen ottaen huomioon asian erityispiirteet.

2.2.2 Apulaisvaltakunnansyyttäjä C:n päätöksistä

Totean aluksi, että valtiosyyttäjä D vastaa perustuslain 118 §:n 2 momentin mukaan näistä hänen esittelystään tehdyistä päätöksistä.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä C on tehnyt kaksi päätöstä samassa asiassa. Sitä että 17.1.2001 tehty päätös on varsin niukka, en pidä sinänsä ongelmallisena, koska se pitää mielestäni lukea yhdessä aiemman ratkaisun ja sen perustelujen kanssa. En katsokaan olevan aihetta tarkastella päätöksiä erillisinä. Viittaan myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 11 §:ään, jonka mukaan jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

A ja B arvostelevat C:n päätöksiä erityisesti siitä, että ne on heidän mielestään tehty selvästi vastoin sitä, mitä esitutkinnassa on tullut ilmi ja että niissä ei ole käsitelty syytettä tukevia seikkoja.

Totean, että se, mitä päätöksissä on kirjattu todistajien kertomaksi ja erotarkastuskertomuksesta ilmeneväksi, on käsitykseni mukaan asianmukaisesti selostettu. Katson myös, että C on hänellä syyttäjänä olevan harkintavallan puitteissa perustellusti voinut päätyä katsomaan, että ne tukevat asianajaja F:n ja professori E:n kertomuksia. C ei mielestäni ole ylittänyt harkintavaltansa myöskään arvioidessaan E:n maksukykyä ja sen vaikutusta asiaan.

Sen sijaan päätöksissä jää epäselväksi, millä perusteella C on katsonut, että yhdysvaltalaisen asianajajatoimiston konsultointiin liittyvien laskujen tarkoittamat kulut "ovat olleet sen luonteisia, etteivät ne voi olla E:n oikeudenkäyntiin kuuluvia kuluja."

Laskuissa (otsikkona "consultation concerning ongoing tobacco related litigation in Finland") toimenpiteiksi on kirjattu: mm. litigation/court appearance, document drafting, document examination, correspondence, consultation, negotiation, expenses ym. Nämä toimenpiteet eivät käsitykseni mukaan luonteeltaan ole sellaisia etteivätkö ne *voisi* olla (professori E:n) oikeudenkäyntiin kuuluvia kuluja. Sinänsä apulaisvaltakunnansyyttäjä C on

mielestäni harkintava ltansa puitteissa voinut päätyä siihen, että niiden määrät tukevat asianajaja F:n kertomusta erillisestä toimeksiannosta.

Lisäkysymyksiä herättää mm. se, että esitutkinnassa on tullut ilmi, että ko. laskuihin kuuluu professori E:n perätöntä lausumaa koskevan oikeudenkäynnin pöytäkirjojen lunastuksia, tuon oikeudenkäynnin istuntopäiville ajoittuvia pysäköintimaksuja ja erään E:n kuulustuttaman todistajan matkakustannukset.

Kun apulaisvaltakunnansyyttäjä C on päätenyt katsomaan, ettei ole todennäköisiä syitä epäillä, että --- tai jokin muu taho olisi maksanut professori E:n oikeudenkäyntikuluja, hänen olisi minun käsitykseni mukaan tullut perustella se, miksi hän (varsin ehdottomasti asian ilmaisten) katsoi, että po. kulut "ovat olleet sen luonteisia, etteivät ne voi olla E:n oikeudenkäyntiin kuuluvia kuluja." Kysymys ei ole merkityksetön C:n päätösten arvioinnissa, koska käsitykseni mukaan nimenomaan ko. laskuja on pidetty yhtenä vahvana perusteena epäilylle siitä, että "muu taho" olisi maksanut E:n oikeudenkäyntikulut.

Muiden A:n ja B:n esiin nostamien kysymysten osalta totean, että luonnollisesti päätöksissä olisi voitu käsitellä enemmän muitakin seikkoja, joiden on mahdollista katsoa tukevan syytettä. En kuitenkaan katso, että olisi tullut esiin sellaista, joka antaisi minulle aihetta arvostella päätöksen yksityiskohtia tältä näkökannalta edellä lausuttua enempää.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä C:n päätöstä voidaan siis mielestäni arvostella siitä, että siinä ei edellä kerrotusti ole kaikilta osin riittävän laajasti arvioitu syytettä tukevaa näyttöä ja sen merkitystä. Kuitenkin arvioitaessa C:n ratkaisujen perusteluja kokonaisuutena ja ottaen huomioon myös hänen selvityksissään esiin tuomansa seikat, en katso, että hän olisi ylittänyt hänelle syyttäjänä kuuluneen harkintavallan tai käyttänyt sitä väärin päätyessään siihen, ettei asiassa ollut perusteita nostaa syytettä.

2.2.3 Apulaisvaltakunnansyyttäjä C:n ja valtionsyyttäjä D:n selvitys 27.4.2001

Katson, että C:n ja D:n yhteinen selvitys ei ole sisällöltään sellainen, että se antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

2.3 Lopputulos

Saatan edellä kohdassa 2.2.2 lausumani käsityksen syyttämättäjäntämispäätöksen perustelemisesta nyttemmin eläkkeelle siirtyneen entisen apulaisvaltakunnansyyttäjä C:n sekä asian esittelijänä toimineen valtionsyyttäjä D:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestä.

Asiassa ei muutoin ole tullut ilmi menettelyä, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

Kirjoituksien liitteet palautetaan oheisena.